

vladnimi organi in gospodarskimi organizacijami (G2B) ter znotraj vladnih organov (G2G). V Srbiji si na tem področju prizadevajo za vzpostavitev sodobne e-uprave, kjer bi bili vsi registri dostopni »na enem mestu«. Hkrati s tem si prizadevajo za rešitve njihove dolgoročne e-hrambe. Z doseganjem teh ciljev imajo v Republiki Srbiji pravno osnovo v Zakonu o informacijskem sistemu in v Zakonu o elektronski upravi.

O »arhivski samorefleksiji« v sodobnem času je spregovoril **Jugoslav Veljkovski** (Srbija). Pri tem si je zastavil teoretično vprašanje: Kaj po papirju? S podvprašanjem glede pisanja zgodovine 21. stoletja, na podlagi elektronskih virov. V tem kontekstu je iskal odgovore na vprašanja v zvezi z vrednotenjem gradiva za digitalizacijo in ustreznostjo izvedbe digitalizacije arhivskega gradiva. Dotaknil pa se je tudi procesa preoblikovanja profilov arhivskih strokovnih delavcev in s tem povezanih praktičnih rešitev upravljanja dokumentacije, vse od pisarniškega poslovanja pa do hrambe e-dokumentov v pristojnih arhivskih institucijah.

O virih za pisanje zgodovine 20. stoletja je spregovoril **dr. Gašper Šmid** (Slovenija). Predstavil je pomembno arhivsko gradivo, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije in je zbrano v Zbirki stenografskih beležk zapisnikov sej predstavništev, senata in skupščine Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma Kraljevine Jugoslavije 1919–1939 (SI AS 2058). Gradivo je digitalizirano in je dostopno javnosti na spletu.

Drug primer zagotavljanja dostopnosti posebnih oblik arhivskega gradiva pa predstavlja ureditev in restavracija ter digitalizacija negativov steklenih plošč Geodetske uprave Slovenije (SI AS 1138). Zanimivo postopkovno in tehnološko rešitev arhivskega strokovnega problema sta predstavila **dr. Gašper Šmid** in **Žarko Štrumbi** (Slovenija).

S tem je bil zaključen tudi zadnji vsebinski sklop te konference.

Medijsko dobro pokrit dogodek lahko umestimo v širši arhivsko-strokovni kontekst, ki kaže tendenco odmika od klasične arhivske strokovne paradigme v smeri proti njeni proaktivni izvedbi. Proces tega preoblikovanja pa zahteva potrebna znanja in spoznanja ter spretnosti kritične množice arhivskih strokovnih delavcev. S tega stališča je imela mednarodna arhivska strokovna konferenca z naslovom Tuzelski arhivski dnevi potreben arhivski strokovni naboj in tudi svojo dinamiko v smeri razvoja arhivske proaktivne paradigme. Za to so poskrbeli predavatelji, ki so izvedli kvalitetne predstavitve zahtevnih arhivskih strokovnih vsebin.

Predstavitve vsebinsko zanimivega in strokovno ter organizacijsko odlično izvedenega dogodka v Tuzli lahko zaključimo z ugotovitvijo, da na srednjeevropskem zemljevidu strokovnih arhivskih dogodkov z mednarodno prepoznavnostjo ne najdemo prav veliko takšnih, ki bi si dolgoročno ustvarili prepoznaven sloves v strokovni javnosti. Mednje pa gotovo lahko prištevamo tega, ki ga pripravijo tuzelski arhivski strokovni delavci, organizirani v Društvo arhivskih delavcev tuzelskega kantona.

Miroslav Novak

4. mednarodna konferenca projekta e-ARH.si: 2016–2020, Austria Trend Hotel, 20.–21. november 2019

Preteklost na dosegu klika! je tudi v letošnjem letu bil slogan, ki je družil obiskovalce že četrte mednarodne konference projekta vzpostavitve slovenskega elektronskega arhiva. Projekt vzpostavitve slovenskega javnega elektronskega arhiva, katerega kratice e-ARH.si so po štirih letih že dobro poznane, financi-

rata Evropski socialni sklad in Vlada Republike Slovenije, pri njem pa sodeluje celotna slovenska javna arhivska služba. Konferenčni prostori Austria Trend Hotela v Ljubljani so tako 20. in 21. novembra postali »dom« arhivistov, arhivarjev in zainteresirane javnosti iz vse Slovenije in tudi tujine. Obiskovalci mednarodne konference, ki je v slovenski arhivski javnosti postala že tradicionalna, so se seznanili z napredkom projekta e-ARH.si in izzivi, s katerimi se različni udeleženci na področju e-storitev in e-arhiviranja srečujejo danes in s katerimi se bodo srečevali v bližnji prihodnosti. Digitalizacija arhivskega dela in doba hibridnega nastajanja dokumentarnega ter arhivskega gradiva v fizičnem in virtualnem svetu prinašata številne izzive za ustvarjalce gradiva, arhive, dolgoročne upravljavce, njegove varuhe ter uporabnike. Tudi koncept same izvedbe četrte mednarodne konference projekta e-ARH.si je tako bil izoblikovan po tem ključu in je sledil konceptu odprtega arhivskega informacijskega sistema (OAIS). Vsebine konference, predstavitve dobrih praks in rešitev so tako bile naravnane na vse tri temeljne udeležence – ustvarjalce, upravljavce in uporabnike arhivskega gradiva.

Uvodoma je zbrane udeležence, teh se je zbralo več kot 200 iz Slovenije in tujine, nagovorila državna sekretarka na Ministrstvu za kulturo mag. Petra Culleto. Poudarila je, da je *»/.../ konferenca v zadnjih letih postala medij, na katerem se srečujejo različni deležniki s področja arhivske kulturne dediščine – od tvorcev kulturne politike, ustvarjalcev dokumentarnega in arhivskega gradiva, varuhov le-tega in tudi različnih podjetij, ki so skrb za arhivsko kulturno dediščino spremenili v donosen posel«*. V nadaljevanju je v imenu gostitelja Arhiva Republike Slovenije, ki je nosilec projekta vzpostavitve slovenskega elektronskega arhiva, udeležence pozdravil dr. Andrej Nared, namestnik direktorja osrednjega slovenskega državnega arhiva. Nared je opozoril, da se slovenski arhivi danes soočajo z izzivi virtualizacije svojega dela, ki zahtevajo nova znanja in nove pristope pri varstvu arhivske kulturne dediščine.

Pozdravnim nagovorom sta sledili uvodni predavanji. Prvo predavanje je podal prof. dr. Miha Škerlavaj z Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani. Na primeru podjetja Marvel, ki je v zadnjih desetletjih doživelo preporod in se uveljavilo kot eno najbolj prepoznavnih svetovnih podjetij, je opozoril na tanko ločnico med vzpodbujanjem inovativnosti in tveganji, ki podjetja ločijo od uspehov in neuspehov. Škerlavajevemu predavanju je sledilo predavanje doc. dr. Tatjane Hajtnik, sicer vodje projekta e-ARH.si, ki je spregovorila o prvi generaciji slovenskega elektronskega arhiva za ustvarjalce, arhive in končne uporabnike. Hajtnikova je v svojem predavanju opozorila na tehnološke možnosti in pravne podlage e-poslovanja. S svojim predavanjem je hkrati predstavila tudi koncept konference, ki je prilagojen vsem trem temeljnim skupinam, ki jih uvaja OASI: torej ustvarjalcem, arhivom in uporabnikom.

Prvi konferenčni dan, 20. november, je bil posvečen ustvarjalcem dokumentarnega in arhivskega gradiva ter izzivom, s katerimi se soočajo. Predavanje Aleksandre Mrdavšič, vodje projektne skupine, ki se ukvarja s problematiko gradiva pri ustvarjalcih je otvorilo ta sklop. V predavanju z naslovom *Izzivi pri upravljanju digitalnega arhivskega gradiva pri ustvarjalcih in predaji v e-arhiv* je spregovorila o tem, kako ustvariti varen življenjski cikel verodostojnih informacij, ki danes krojijo naša življenja in bodo v prihodnosti kot primarni zgodovinski vir izhodišče za raziskovanje zgodovine in soustvarjala narodno identiteto. Kako digitalno gradivo sploh trajno ohraniti in pri tem zagotavljati njegovo verodostojnost in uporabnost? Mag. Aida Škoro Babić iz istega arhiva se je v svojem predavanju, ki je sledilo Mrdavšičevi, spraševala, kako lahko delavnice v organizaciji slovenskih arhivov ustvarjalcem pomagajo pri vzpostavitvi sistema e-hrambe. Poudarila je, da sta ustvarjalec arhivskega gradiva in arhiv pri zagotavljanju varstva kulturne dediščine partnerja – arhivi nimajo le nadzorstvene vloge. Veliko več, arhivi na podlagi pridobljenih izkušenj služijo kot učitelji in podajajo dobro prakso, ki zagotavlja dolgoročno varstvo arhivske kulturne

dediščine. Prav, izkušnje pridobljene pri vsakodnevnem delu, so pripomogle k oblikovanju novega Pravilnika o enotnih tehnoloških zahtevah (pETZ) na področju e-hrambe, e-storitev. O tem je spregovorila dr. Tatjana Hajtnik. Predstavila je pot od priporočil ETZ do pETZ, ki je bila trnova, a prinaša pomembne poslovne, organizacijske in tehnološke novosti.

Sledile so predstavitve dobrih praks sodelovanja med arhivi in ustvarjalci. Anne Aune iz Norveškega državnega arhiva je spregovorila o arhiviranju socialnih medijev. Predstavila je pilotski projekt, v katerem je norveški državni arhiv leta 2017 arhiviral javne objave vodilnih norveških politikov na Facebooku, Instagramu in Twitterju ob parlamentarnih volitvah. Objave na socialnih omrežjih namreč postajajo pomemben pospeševalec javnega mnenja, zato je potrebno, da se z njimi soočajo tudi arhivi, ki jih je Aunejeva poimenovala »*orodja za spominjanje*«. Bojan Kosi iz RTV Slovenija je v nadaljevanju predstavil prizadevanja slovenske javne televizije pri digitizaciji in dolgoročni hrambi zvočnih zapisov slovenske javne televizije, ki, podobno kot socialna omrežja, sooblikuje slovensko javno mnenje.

Sklepno predavanje prvega dne konference je bila predstavitev priprave in prevzema digitalnega arhivskega gradiva s pomočjo programskih orodij, razvitih v okviru projekta e-ARH.si, v slovenski elektronski arhiv. Jože Glavič iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Damjan Lindental iz Zgodovinskega arhiva na Ptuj, Bojan Verbič iz Državnega zbora RS in mag. Maja Ferle iz podjetja Noema consulting d. o. o. so predstavili delovanje orodja urejevalnik SIP kreator. Predstavitev je zajemala pregled postopka in sodelovanja med ustvarjalcem arhivskega gradiva in pristojnim arhivom pri reševanju izziva prevzema digitalnega arhivskega gradiva. Zanimivost je bila predvsem ta, da so akterji predstavitev izvajali »v živo«, s čimer so obiskovalci konference dobili neposreden vpogled v delovne postopke, delovanje orodja in tudi izzive, ki pri tem nastopijo.

Drugi dan konference, 21. 11. 2019, se je začel sklop predavanj, posvečenim rešitvam za hrambo arhivskega gradiva. Sklop je s predavanjem *Izzivi pri hrambi digitalnega arhivskega gradiva v arhivih* začel doc. dr. Miroslav Novak iz Pokrajinskega arhiva Maribor. Opozoril je na velike količine nastalega in ohranjenega arhivskega gradiva v fizični in elektronski obliki, predvsem pa na hiter tehnološki razvoj na področju pisarniškega poslovanja in intenzivne digitalizacije sodobne slovenske družbe. Različni deležniki vzpodbujajo intenziven razvoj na področju slovenske arhivske teorije in prakse. »*Pro-aktivnost se v tej zvezi pojavlja kot eden od dejavnikov oblikovanja sodobne slovenske arhivske doktrine*«, je opozoril dr. Novak. V nadaljevanju sta Tine Završnik iz Arhiva Republike Slovenije in dr. Miroslav Novak predstavila izzive, s katerimi so se slovenski javni arhivi soočali pri zagotavljanju infrastrukture za slovenski elektronski arhiv, in združevanja podatkovnih baz slovenskih javnih arhivov. Obe aktivnosti sta ključnega pomena za zagotavljanje dolgoročnega delovanja sistema e-ARH.si.

Sklop je zaključila predstavitev dobre prakse iz tujine. Martin Rechtorik iz češkega državnega arhiva v Pragi je predstavil projekt konverzije med analognimi in elektronskimi oblikami v češki eVladi. Republika Češka gradi e-administracijo od leta 2005. Njena osnova je elektronski informacijski sistem za upravljanje dokumentov. Rechtorik je predstavil ambiciozen načrt elektronskega poslovanja, od zakonodaje do praktične aplikacije, ki je se je izkazala kot bistveno širša, kot so jo predvideli pravni predpisi.

Tretji sklop predavanj je bil posvečen dostopnosti arhivskega gradiva v digitalni obliki. Uvod v sklop je pripravil doc. dr. Gregor Jenuš iz Arhiva Republike Slovenije. Spregovoril je o izzivih pri zagotavljanju dostopnosti in uporabe arhivskega gradiva v arhivih. Poudaril je, da je arhivsko gradivo kot zapuščina časa most s preteklostjo. Na podlagi arhivske zakonodaje in stanovske etike ga slovenski arhivi obravnavajo kot kulturni spomenik in s tem javno dobro. Služi kot gradnik nacionalne identitete in sredstvo za dvig prepoznavnosti države v širšem evropskem prostoru. Kot neprecenljiv vir informacij ima arhivsko gra-

divo svoje mesto tudi v izobraževanju, raziskovanju, vseživljenjskem učenju in preprosto pri odstiranju lastne preteklosti.

Opozoril je, da slovenski arhivi dostopnost arhivskega gradiva zagotavljajo na več načinov – od strokovnega urejanja in popisovanja do zagotavljanja uporabe tega v arhivskih čitalnicah. Uporaba arhivskega gradiva skriva v sebi veliko izzivov. Lahko so praktične narave: Kako zagotoviti dostopnost arhivskega gradiva velikih formatov ali poškodovanega gradiva? Kako zagotoviti sočasno uporabo točno določene listine, urbarja dvema uporabnikoma hkrati? Lahko je bolj zapletena in posega na področne pravne varnosti oseb. Kako zagotoviti varstvo osebnih podatkov, ki se v arhivskem gradivu nahajajo oz. kako učinkovito izvajati zakonsko določeno anonimizacijo?

Sočasno z že uveljavljenimi strokovnimi vprašanji glede uporabe arhivskega gradiva pa je opozoril, da se slovenski arhivi srečujejo tudi z novimi, ki zahtevajo interdisciplinarno sodelovanje in predvsem razmišljanje zunaj cone udobja. Kako zagotoviti dostopnost kulturne dediščine ranljivim skupinam? Invalidnost namreč ne sme biti ovira, da posameznik ne bi mogel spoznati svoje preteklosti in slovenske kulturne dediščine, ki jo hranijo v javnih arhivih.

Sledilo je predavanje *Dostop do zasebnih podatkov kot temelj digitalnega totalitarizma*. Za provokativnim naslovom se je skrival pronicljiv in luciden antropolog dr. Dan Podjed iz Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Opozoril je, da živimo v svetu, v katerem je dokumentiran in arhiviran vsak naš korak.

»Na javnih površinah nas spremljajo nadzorne kamere, med katerimi je vse več takšnih, ki samodejno prepoznajo obraze, šolarji nosijo s sabo prenosne telefone z aplikacijami, po katerih jih spremljajo starši, državne ustanove pa lahko kadar koli preverijo, kakšno je stanje na posameznikovem bančnem računu.«

Ali v svetu, v katerem nenehna vidnost postaja nova normalnost, sploh še lahko vzdržujemo ločnico med javnim in zasebnim? Prav to vprašanje pa je srž problema, s katerim se bodo v prihodnjih letih morali ukvarjati javni arhivi.

Dostopnost informacij vedno in povsod, brez omejitev njenih upravljavcev ali nosilcev, na katerih se te nahajajo, je bilo vodilo tretjega predavanja tega sklopa. O teh izzivih so spregovorili dr. Žiga Koncilija iz Arhiva Republike Slovenije in David Orešič ter Boštjan Praznik iz podjetja Comtrade d. o. o. Predavatelji so »v živo« predstavili uporabo digitalnega arhivskega gradiva. Virtualna arhivska čitalnica (VAČ) je eno od ključnih programskih okolij, ki bo v prihodnosti spremenilo dostop do arhivskega gradiva slovenskih arhivov in opredeljevalo njegovo uporabo. Na to problematiko se je navezal tudi Vladimir Torov z Ministrstva za pravosodje RS. Torov, ki je do nedavnega bil član projektne skupine, je predstavil rešitve slovenskega filmskega arhiva glede dostopa do e-AV gradiva. To bo možno s pomočjo programskih rešitev v prihodnosti uporabljati s pomočjo VAČ.

Popoldanska predavanja tretjega sklopa, posvečenega dostopnosti arhivskega gradiva v digitalni obliki, sta otvorila Primož Tanko in dr. Tatjana Hajtnik iz Arhiva Republike Slovenije. Predstavila sta Center za digitalizacijo in dilemo glede hrambe digitalizatorov. Provokativno predavanje z naslovom *Digitizacija arhivskega gradiva, zakaj to ni in ne bo dostopno v javnem računalniškem oblaku* se je dotaknilo svetovnega trenda hrambe podatkov v oblakih. »Oblačno poslovanje« je svetovni trend, zato bi bil lahko logičen odgovor na vprašanje, kam z gradivom, »pa dajmo gradivo v oblak«. V predstavitvi sta predavatelja pojasnila, zakaj temu ni tako in tudi ne bo. Hajtnikova je opozorila, da »oblačne hrambe« ne ovirajo le slovenski predpisi, ampak dejstvo, da je »/.../ hramba gradiva v računalniških oblakih sicer lahko zelo priročna in poceni, po drugi strani pa povezana z množico tveganj pri njegovem dolgoročnem ohranjanju in zagotavljanju zaupnosti, ki si jih, kot javna arhivska inštitucija, ne moremo privoščiti«.

Praktično vse vrste arhivskega gradiva je mogoče prilagoditi tako, da je dostopno pripadnikom vseh ranljivih skupin. Antun Smerdel in Mojca Kosi iz Arhiva Republike Slovenije sta spregovorila o problematiki, s katero se slovenski arhivi do začetka projekta vzpostavitve slovenskega arhiva niso ukvarjali. Predstavila sta problematiko prilagajanja arhivskega gradiva za dostopnost ranljivim skupinam.

Sklop je zaključila Kristina Valenčič z Ministrstva za javno upravo, ki je predstavila zelo aktualen problem slovenske javne uprave. Spregovorila je o centralnem informacijskem sistemu KR PAN za upravljanje dokumentarnega gradiva v državni upravi. Opozorila je, da je *»/.../ digitalizacija poslovanja je že tako daleč, da se je digitalno okolje zažrlo v vse pore našega življenja«*. Hkrati je dodala, da Ministrstvo za javno upravo digitalizacijo vidi tudi kot priložnost za posodobitev upravnih procesov s ciljem zagotavljanja kakovostnih, hitrih, dostopnih, jasnih in enostavnih storitev za državljane in gospodarstvo.

S tem se je zaključil še zadnji sklop konferenčnih predavanj in sledila je okrogla miza, posvečena izzivom in dilemam v fazi razvoja prve generacije, in predlogi za drugo generacijo slovenskega elektronskega arhiva. Kot razpravljavci so nastopili dr. Dan Podjed, Anne Aune, Martin Rehtorik, dr. Nada Čibej, dr. Tatjana Novak in dr. Miroslav Novak. Okroglo mizo, podobno kot tudi celotno konferenco, je povezoval Jure Longyka. Razvila se je zanimiva razprava o položaju arhivov v družbi, njihovem delu in poti, ki se zaradi digitalizacije postopkov kaže v prihodnjih letih.

Četrta mednarodna konferenca projekta e-ARH.si je postregla s številnimi zanimivimi predavanji in predstavitvami dobrih praks iz tujine in zlasti iz Slovenije. Rezultati projekta vzpostavitve slovenskega javnega elektronskega arhiva kažejo smer, ki slovenske javne arhive čakajo v prihodnjih letih. Ker projekt počasi prehaja v svoje zadnje leto in s tem svoj zaključek, ostaja upanje, da bodo njegove rešitve uspele zaživeti tudi v praksi. Hkrati pa ostaja tudi upanje, da bodo tvorci slovenske kulturne politike znali zagotoviti njegovo dolgoročno financiranje. Ali bo tako pa bo znova pokazal čas; gradivo, ki bo o tem pričalo, pa boste skoraj zagotovo lahko našli v slovenskih javnih arhivih.

Gregor Jenuš

Gradnik eArhiviranje – eArchiving Building Block: Poročilo o aktivnostih v letih 2018 in 2019

Po uspešno zaključenem evropskem projektu E-ARK leta 2017 je projektna skupina zbrala zadostno podporo držav članic Evropske unije za zagon in vzpostavitev evropskega gradnika eArhiviranje, ki se je pridružil že obstoječim gradnikom, kot so ePodpis, eDostava, eRačun in drugi. Sredstva za delovanje gradnika črpamo prek Instrumenta za povezovanje Evrope (ang. Connecting Europe Facility, CEF). Skozi CEF poteka izgradnja enotnega evropskega digitalnega trga, na katerem razvoj lastne evropske infrastrukture in orodij poteka s sodelovanjem med javnimi in zasebnimi partnerji, na območju celotne Evropske unije, s ciljem zagotoviti interoperabilna orodja in storitve v digitalnem okolju. Aktivnosti CEF-a se izvajajo znotraj tako imenovanih gradnikov (ang. Building Blocks). Storitve in orodja gradnikov so prosto dostopni, ponovno uporabni v različnih projektih, njihov namen pa je prihraniti čas in denar, ki bi ju terjal razvoj lastnih rešitev. Uporaba skupno razvitih rešitev pa med drugim tudi omogoča večjo čezmejno povezljivost in zagotavlja kompatibilnost med istovrstnimi aktivnostmi, ki se sicer odvijajo v različnih državah.

Gradnik eArhiviranje uporabnikom ponuja nabor programskih orodij in